

Анна Грובה,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
спеціально-правових дисциплін
Академії муніципального управління

Інна Шумейко,

студентка V курсу
економіко-правового факультету
Академії муніципального управління

УДК 347.941

Докази та доказування у цивільному судочинстві

Актуальність теми. Для вирішення кожної конкретної справи важливим і необхідним є подання доказів. Діяльність суду та інших учасників цивільного процесу спрямована на встановлення істини у справі. Досить часто, через відсутність необхідного підтвердження обставин у справі, через невміння себе захистити, через корумпованість судових органів влади та з інших причин, особа, яка звернулась за захистом свої порушених, оспорюваних чи не визнаних прав та охоронюваних законом інтересів не може отримати бажаного результату. Все це «сприяє» винесенню незаконного та необґрунтованого рішення

суду. За цим слідує оскарження рішення до суду вищої інстанції, там перегляд справи гальмується через завантаженість суддів, а все могло б бути набагато простіше, якби якість вивчення справи у судах першої інстанції була вищою, адже для винесення правомірного рішення потрібно лише всебічно, повно та об'єктивно вивчити матеріали справи. Отже, маючи таку судову систему в Україні відстояти правду досить важко. Недосконалість чинного законодавства щодо доказів та доказування у цивільному судочинстві, а також ряду недоліків судової гілки влади потребують свого негайного вдосконалення.

Стан дослідження. Вивченням питань доказів і доказувань займаються такі науковці як А. Р. Белкіна, С. В. Боботова, В. Бойко, Д. Бочарова, С. Василюк, Е. В. Васьковський, І. В. Решетников, С. Я. Фурса, Т. Цюра, М. С. Шакарян, П. І. Шевчук, М. І. Штефан, А. Яковлева та ін. Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що тема доказів і доказування в цивільному процесі залишається не повністю розкритою та потребує більш детального дослідження.

Мета даної статті полягає в тому, щоб на аналізі публікацій виокремити проблемні аспекти доказів та доказування в цивільному процесі і на основі цього запропонувати шляхи їх вирішення. Серед головних завдань – дослідження основних понять, таких як «докази», «доказування», «доведення», «предмет доказування» та формулювання у зв'язку з цим висновків та пропозицій.

Основний зміст. На сьогодні не існує єдиної думки щодо поняття доказування, не зважаючи на плюралізм думок вчених й досі питання залишається дискусійним.

Наприклад, Є. В. Васьковський визначає доказування в процесуальному значенні як встановлення правильності тверджень сторін перед компетентним судом у передбаченій законом формі [1, с. 321]. Проте у даному визначенні не вистачає таких основних ознак процесу доказування як предмет, зміст та суб'єкти. Також у цьому твердженні не враховано, що до осіб, які беруть участь у справі, наприклад, у позовному провадженні належать не лише сторони, а й треті особи, представники сторін та третіх осіб; у окремому провадженні – заявник та заінтересовані особи; у наказному провадженні – стягувач та боржник.

М. С. Шакарян формулює процес доказування наступним чином: «Доказування – це діяльність, спрямована на встановлення обставин справи за допомогою судових доказів» [2, с. 176]. Зазначене визначення свід-

чить про нерозривний зв'язок доказів та доказування. Однак сам термін «судові докази» потребує свого окремого тлумачення.

Натомість В. М. Семенов, на нашу думку, дає більш повне визначення. У його розумінні судове доказування є процесуальною та логічною діяльністю суду й осіб, які беруть участь у справі по встановленню наявності або відсутності дійсних обставин справи [3, 166-167]. Дійсно доказування в цивільному процесі це, з одного боку, врегульована процесуальним законодавством діяльність суду та осіб, які беруть участь у справі, а з іншого – пізнавальна (розумова) діяльність, що відповідає законам логіки.

Отже, доказування – це інститут цивільного процесуального права, який являє собою сукупність норм, що встановлюють предмет і межі доказування; визначають права і обов'язки учасників процесу; полягають у зборі, поданні, дослідженні та оцінці доказів.

Однак, деякі вчені схильні до тієї думки, що оцінку доказів не слід відносити до процесу доказування. Ми вважаємо, що буде помилкою виключати оцінку доказів з процесу доказування. Так, оцінка доказів здійснюється судом, однак вона безпосередньо пов'язана зі збиранням, поданням і дослідженням доказів.

Також вартим уваги є те, що потрібно відмежовувати поняття доказування та доведення. С. Я. Фурса та Т. В. Цюра, до першого поняття відносять регламентовану в певний порядок процесуальну діяльність зі збирання, витребування (для адвокатів і прокурорів) і надання суду доказів суб'єктами, що за цивільним процесуальним законодавством вправі надавати докази в конкретній справі на різних стадіях її розгляду, а до другого – процес доказування та розумової і процесуальної діяльності, спрямованої на формування у судді переконання в достовірності юридичних обставин справи, і на цій підставі обґрунтованості вимог сторони [4, с. 21].

Так, в ч. 2 ст. 61 Цивільного процесуального кодексу України чітко вказується не про доказування, а про доведення, тому що, якщо учасники процесу не заперечують проти певних обставин, то їх доводити не потрібно [5]. Тому цю частину статті потрібно викласти в такій редакції: «Обставини, визнані судом загально-відомими, не потребують доведення». Отже, назву статті тоді необхідно змінити на «Підстави звільнення від доказування та доведення».

Також потребує свого вдосконалення і один із принципів цивільного судочинства «принцип змагальності сторін». Як закріплює Цивільний процесуальний кодекс України «цивільне судочинство здійснюється на засадах змагальності сторін» [5]. Однак, на наш погляд, необхідно внести деякі зміни для забезпечення змагальності сторін: необхідно ввести, в обов'язковому порядку, проведення попередніх судових засідань в позовному провадженні. Адже не обов'язковість проведення попередніх судових засідань не дає змоги в повній мірі реалізувати принцип змагальності сторін. Також слід врахувати, що проведення попереднього судового засідання пришвидшить розгляд і вирішення справи.

Не зважаючи на законодавче закріплення поняття «докази» серед науковців панують різні думки щодо визначення даного поняття та пропозиції щодо його вдосконалення.

Наприклад, у розумінні Д. М. Чечота докази – будь-які факти і відомості про них, які опинилися на орбіті, судового дослідження [6, с. 96]. Однак дане визначення є досить поверхневим та таким, що не розкриває поняття «докази» в повній мірі і викликає ряд додаткових моментів, що підлягають з'ясуванню.

За Цивільним процесуальним кодексом України докази є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи [5].

На нашу думку, поняття «фактичні дані» необхідно замінити, адже, фактичні дані, тобто достовірні дані, однак докази не завжди є правдивими. Достовірність встановлюється лише за результатами дослідження і оцінки доказів судом. Тому краще закріпити замість «фактичних даних» або «відомості», або «інформація», на підставі якої суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, що мають значення для вирішення справи.

Так, В. В. Маташова та М. Й. Штефан ототожнюють докази із засобами доказування [7, с. 15]. Однак поняття «засоби доказування» у теорії доказів й досі не вивчене. Проте, в Цивільному процесуальному кодексі України вживаються поняття «докази» та «засоби доказування». Наприклад ст. 59 Цивільного процесуального кодексу України має назву «Допустимість доказів» замість «Допустимість засобів доказування», а у п. 2 цієї ж статті вже вживається поняття «засоби доказування».

Отже, доказ - це інформація про певні обставини, які є предметом спору по конкретній справі, а форма їх закріплення виступає засобом доказування.

Внесення змін і доповнень потребує і стаття 57 Цивільного процесуального кодексу України, окрім внесення змін до поняття докази, необхідно ще й доповнити перелік засобів доказування, адже науковий прогрес не стоїть на місці і з часом одні засоби доказування відходять в минуле, а інші замінюють їх. Так, наприклад, Л. М. Звягінцева визначає докази, що підтверджують походження дитини від конкретної особи: висновок судово-біологічної експертизи рідини крові матері, дитини і батька для встановлення їх групової приналежності; комісійної експертизи медичних документів для встановлення строку зачаття дитини; експертизи для перевірки доводів батька про неможливість його батьківства; молекулярно-генетична експертиза; генна, геномна,

генетична, дактилоскопічна); судово-почеркознавча експертиза (за необхідності доказування батьківства на підставі письмових доказів, що підтверджують визначення відповідачем батьківства, а у разі оспорування вірогідності документа) [8, с. 125]. Все це належить до компетенції експерта і відображається в його висновку. Однак, зважаючи на те, що експерт може й не бути присутнім на судовому засіданні, його висновок зачитується суддею. У деяких категоріях справ, вважаємо, присутність експерта необхідна, оскільки можуть виникнути додаткові запитання, відповіді на які потрібно отримати і для того щоб не відкладати справу та не затягувати її розгляд, присутність експерта необхідна.

Також вартим уваги є те, що наприклад письмові докази, окрім паперової форми можуть бути й в електронній формі. Інколи можуть виникнути труднощі при розмежуванні письмових та речових доказів. Так, документ може бути речовим доказом, якщо для встановлення обставин у справі мають значення його матеріальні властивості (сліди витирання тексту тощо). Якщо ж має значення інформація, яка передається за допо-

могою знаків (літер, цифр), схем, тоді документ є письмовим доказом. Носій інформації, на якому міститься електронний документ, може бути речовим доказом, а може й не мати жодного доказового значення, а от сам електронний документ є письмовим доказом, якщо він містить інформацію про обставини у справі [9].

Враховуючи вище викладене зробимо наступні висновки: необхідно закріпити в Цивільному процесуальному кодексі України визначення поняття доказування; відмежовувати доказування та доведення; забезпечити дієвість принципу змагальності сторін; замінити «фактичні дані» із визначення поняття докази словом «відомості» чи «інформація»; розмежовувати такі правові категорії, як докази та засоби доказування; закріпити оновлений перелік засобів доказування.

Отже, цивільно-процесуальне законодавство України потребує свого вдосконалення: деякі норми потрібно доповнити, деякі замінити, а деякі вже не відповідають реаліям сьогодення і тому втрата чинності таких норм неминуча.

Список використаних джерел

1. *Васьковский Е. В.* Учебник гражданского процесса: 2-е изд./ Е. В. Васьковский. – М., 1917. – 429 с.
2. *Гражданский процесс* / Под ред. М. С. Шакарян. – М.: Юрин. лит., 1993. – 559 с.
3. *Семенов В. М.* Доказательства / В. М. Семенов // *Гражданское судопроизводство*. – Свердловск, 1974. – С. 166-167.
4. *Фурса С. Я.* Докази і доказування у цивільному процесі/ С. Я. Фурса, Т. В. Цюра // *Науково-практичний посібник (Серія: Процесуальні науки)* – К.: Видавець Фурса С. Я., КНТ, 2005. – 256 с.
5. *Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р.* Остання редакція від 24.02.2016, підстава 990-19 // *Відомості Верховної Ради України*. – 2004. – №40. – Ст. 492 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
6. *Чечот Д. М.* Судебные доказательства / Д. М. Чечот // *Гражданский процесс* / под ред. В. А. Мусина, П. А. Чечиной, Д. М. Чечота. – М., 1996.
7. *Маташова В. В.* Доказательственный процесс в России: история и современность / В. В. Маташова // *Арбитражный и гражданский процесс*, 2003. – № 7. – с. 48.
8. *Звягинцева Л. М.* Доказування в судовій практиці по цивільним справам./ Л. М. Звягинцева, М. А. Плюхіна, І. В. Решетнікова – М.: Норма Инфра, 2000. – С. 121-130.

9. Руда Т. В. Докази і доказування в цивільному процесі України і США: порівняльно-правовий аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право / Т. В. Руда. – Київ, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravo.org.ua/files/ARF.pdf>.

Грובהва А. А., Шумейко І. В. Докази і доказування в цивільному судочинстві

Стаття присвячена деяким проблемним питанням доказів та доказування. Особливу увагу автори звертають на те, що незважаючи на вивчення питань, що стосуються доказів та доказування відсутнє єдине розуміння цих понять, що й породжує суперечності в практичному застосуванні, також існує ряд питань, які потребують законодавчого врегулювання, зокрема, внесення змін, доповнень до тих норм цивільного процесуального законодавства, що стосуються доказів та доказування. Авторами проведені дослідження понять доказів і доказування та суміжних з ними понять і на основі аналізу зроблено висновки та пропозиції щодо удосконалення національного законодавства.

Ключові слова: докази, доказування, доведення, предмет доказування, засоби доказування.

Грובהва А. А., Шумейко И. В. Доказательства и доказывание в гражданском судопроизводстве

Статья посвящена некоторым проблемным вопросам доказательств и доказывания. Особое внимание авторы обращают на то, что несмотря на изучение вопросов, касающихся доказательств и доказывания отсутствует единое понимание этих понятий, что и порождает противоречия в практическом применении, также существует ряд вопросов, требующих законодательного урегулирования, в частности, внесение изменений, дополнений к тем нормам гражданского процессуального законодательства, касающиеся доказательств и доказывания. Авторами проведены исследования понятий доказательств и доказывания и смежных с ними понятий и на основе анализа сделаны выводы и предложения по совершенствованию национального законодательства.

Ключевые слова: доказательства, доказывание, доведение, предмет доказывания, средства доказывания

Grobova A., Shumeyko I. Evidence and proof in civil proceedings

The article is dedicated to some problematic evidence and proof. Special attention is paid to the fact that despite the study of issues relating to evidence and proof there is no common understanding of these concepts, which creates contradictions in practical application, as there are a number of issues requiring legislative regulation, including changes, additions to the rules of civil procedure law relating to evidence and proof. The authors studied the evidence and proof of concepts and related concepts with them and based on the analysis of the conclusions and proposals for improving national legislation.

Key words: evidence, proof, proofing, proof object, the means of proof.